

Geriyeye Göç Okuma Listesi

Hazırlayan: Zehra Hopyar

Küreselleşme olgusunun tüm kavram ve olguları dönüştürdüğü bu dönemde göçün de bunun dışında kalmadığını görmekteyiz. Bauman'ın (2012:81) belirttiği gibi *“Bugünlerde hepimiz hareket halindeyiz. Çoğumuz yerini yurdunu değiştirir, taşınır ya da yuvamız olmayan yerlere ve oradan da başka yerlere gideriz”*. Uluslararası göçün 1970'li yılların ortalarından itibaren karmaşıklaşan ve hız kazanan küreselleşme içinde “kilit bir dinamik” olarak yer bulunduğunu söyleyen Castles (2008:3) de küreselleşmenin öne çıkan özelliklerinin yatırım, ticaret, kültürel ürünler, fikirler ve insanlar gibi birbirinden farklı unsurlarının sınırlar arası dolaşımının artması ve ulus aşırı ağların yaygınlaşması olduğunu ifade ederek günümüz göç hareketlerinin değişen yapısına işaret etmiştir.

Bu değerlendirme notunda, geriye göç olgusu hakkındaki akademik yazın ele alınacak ve alandaki çalışmaların ana eğilimleri, işaret ettiği temel olgular değerlendirilecektir.

Başlangıçta geriye göç, II. Dünya Savaşı'ndan sonra dünya genelinde görülen işçi göçleri ile ilişkilendirilmiştir. Geriyeye göç edenler hedef ülkede edindikleri ekonomik sermaye ile bilgi ve becerileri aracılığıyla kaynak ülkelerin ulusal kalkınmasına katkıda bulunacak kişiler olarak tanımlanmıştır (Penninx, 1982; Papademetriou, 1985). Bu bağlamda ilk dönemde geriye göç, birinci nesil göçmenlerin hedef ülkede bir süre bulunduktan sonra kaynak ülkelerine gönüllü şekilde geri dönmelerini ifade eden bir hareket olarak kavramsallaştırılmıştır.

Geriyeye göç literatürüne bakıldığında çalışmaların 1970'li yılların ortasından itibaren ortaya çıktığı görülmektedir. 1968 yılında hazırlanan göç literatür rehberindeki 2501 başlığın sadece 10 tanesi geriye göç ile ilişkili çalışmalardan oluşmaktaydı (Gmelch, 1980: 135). Kuramsal arka planı yaklaşık kırk yıllık bir olgu olarak geriye göç, özellikle kalkınma perspektifinden değerlendirilerek dönülen ülkenin ekonomisi ve gelişimi bağlamında incelenmiştir (Vertovec, 2007; Olesen, 2002).

Geriyeye göç olgusu uzun bir dönem neoklasik ekonomi ve yeni emek göçü ekonomisi yaklaşımları perspektifinden ele alınarak, bir “başarı/başarısızlık” paradigması içinden değerlendirilmiştir (Cerese, 1974). Geriyeye göçle ilgili en fazla referans verilen ilk dönem çalışmalarından biri olan ve geriye göçün tipolojilerini ortaya koymaya çalışan Cerese (1974) başarısızlık sebebiyle geriye göç, muhafazakâr geriye göç, emeklilik geriye göçü ve yenilikçi

geriyeye göç olmak üzere geriyeye göçün dört türünden bahsetmiştir. Aynı yıl Boverkenk (1974), geriyeye göçün tanımlarını, geriyeye göçün hangi hukuki temelde inşa edildiğini, geriyeye göçün türlerini, göçmenlerin geri dönme motivasyonlarını ele almıştır. Diğer ilk dönem çalışmalarında ise Rogers (1984) dönme nedenlerinden, King (1986) ise göçmenlerin hedef ülkede kalma süreleriyle ilgili niyetleri (kalıcı olması düşünülen ama geriyeye dönüşle sonuçlanan göç ile geçici olması düşünülen ve geriyeye dönüşle sonuçlanan göç) bağlamında bir sınıflandırmaya gitmiştir. Fakat sadece “başarı-başarısızlık” bağlamında ele alınmasının geriyeye göç olgusunu basitleştirdiği düşünülerek eleştirilmiş ve göçmenlerin göç ederken geri dönmeyi planladıkları yani geriyeye göçün halihazırda planlanmış bir sürecin parçası olduğu ifade edilmiştir (Constant ve Massey, 2002).

Göçmenlerin geri dönüş kararı almalarını etkileyen faktörlerle ilgili (Dustmann, 2001) ve II. Dünya savaşından sonra Avrupa’ya yönelen göç hareketliliğinin kalıcı gibi görünmesine rağmen dönüşle sonuçlanan örnekleri olduğuna (Dustmann vd, 1996) dair çalışmaları olan Dustmann da geriyeye göç literatürü içinde kabul edilmektedir ve bu araştırmalarını sayısal analiz yöntemleri kullanarak ekonomi temelli yaklaşımlarla yapmaktadır.

Yaklaşık 1970’lerin ortalarından başlayıp 2000’li yıllara kadar devam eden bu ilk dönem çalışmaların ardından literatürde geriyeye göç teorileri için farklı bir perspektif Cassarino (2004) tarafından ortaya konmuştur. Cassarino, geriyeye göçü ilişkilendirdiği beş temel teorik çerçeveden bahsetmiştir. Bunlar neoklasik ekonomi, işgücü göçünün yeni ekonomisi, yapısal yaklaşım, ulusötecilik ve sosyal ağ teorisi. Cassarino ile birlikte geriyeye göç olgusunun ele alınmasında ekonomi temelli yaklaşımların yanında ulusötesi ve sosyal ağ teorileri de dahil edilmiştir. 1900’lü yıllarda göçmenlerin ekonomik ve politik faaliyetlerine odaklanan ulusötesi teoriler 2000’lerden itibaren göçmenlerin sosyal yaşamlarına odaklanmıştır. Geriyeye dönen göçmenler sınır ötesi hareketliliklerini sürdürme, akrabalık bağları, ortak köken gibi stratejilerle ilişkilendirilmiştir. Bu doğrultuda kimlik oluşumu, aidiyet yapıları, ev ve akrabalık bağları, sosyal ilişkiler ve benzeri olguları ana referans olarak kullanan yeni bir geriyeye göç kuramı ortaya çıkmıştır.

Geçmişten bu yana nitelikli göç hep var olmuş, çok sayıda entelektüel doğdukları ülkelerden ayrılarak başka ülkelere göç etmiştir. Emeğin küreselleşmesi ile nitelikli göç yaygınlaşmıştır. Aynı zamanda küreselleşme ile gelişen iletişim ve ulaşım sonucu boyut değiştiren yani ulusal sınırları aşan bir nitelikli göçle karşılaşmıştır. Göç araştırmalarında da geriyeye dönenler için “ulusötesi bir dönüş”ten bahsedilmeye başlanmış, yani göçmenler ekonomik ve sosyal ağlarını ulusal sınırların ötesine taşıyan ve yerel ekonomiye katkı sunan beşerî sermaye hareketliliği çerçevesinde ele alınmıştır. Şüphesiz bu durum daha çok yüksek vasıflı/nitelikli göçmenlerin geriyeye göç hareketlerinde karşımıza çıkmaktadır.

Nitelikli geriyeye göç, literatürde oldukça az çalışılmış bir alana tekabül etmektedir. Nitelikli göçmenler geldikleri ülkeye sosyal ve beşerî sermaye bağlamındaki katkıları nedeniyle “makbul” insan hareketliliği grubunu oluşturmaktadır. Bu nedenle çalışmalarda hem bu bağlamdaki katkıları hem de buna yönelik uygulanan devlet politikalarına yer verilmiştir. Ayrıca geriyeye dönen nitelikli göçmenlerin dönüş kararlarını etkileyen faktörler, kaynak ülkeye yeniden uyum sağlama süreçleri, kimlik, aidiyet ve yaşam tarzı gibi temalarla ilişkilendirilerek çalışılmıştır (Yılmaz-Şener, 2018, 2017; Kılınç, 2017; Achenbach, 2015; Ting, 2015; Sam, 2019).

Türkiye kökenlilerin geriyeye göç meselesi de literatürde olduğu gibi başlangıçta işçilerin geriyeye göçüyle ilişkili çalışılmıştır (Abadan-Unat, 1972). Bu doğrultuda emeklilik sonrası geri dönen Avrupa’daki göçmen işçilerin veya onların çocukları olan ikinci ve üçüncü kuşak göçmenlerin yaşadıkları uyum, kimlik ve ayrımcılık sorunlarına dair çalışmalar yapılmıştır (Demircioğlu, 1983; Süleyman, 1990; Taşdelen, 1991; Kuruüzüm, 2002; Kayhan, 2017). Göçmen olunan ülkeden anavatana neden döndükleri; döndükten sonra nelerle karşılaştıkları, dönüşün sonuçları; dönme kararı vermelerinde anavatandaki sosyal ağların ve sermayenin rolü; henüz dönmemiş olanların dönüş motivasyonları ve benzeri pek çok bağlamı ele alan geriyeye göç konulu çalışmalar son on yıl içinde ağırlık kazanmıştır (Kunuroğlu ve diğerleri, 2018; King ve Kılınç, 2014; Şenyürekli ve Menjivar, 2012; Bilgili ve Siegel, 2013). Uluslararası literatürdeki yeniliği ile paralel biçimde yüksek vasıflı Türkiye kökenlilerin yurtdışından Türkiye’ye dönüşünü inceleyen araştırmalar da yapılmaya başlanmıştır. Bu alanda henüz sayıca az çalışma bulunmaktadır ve hepsi son on yılda yayınlanmış çalışmalardır (Yılmaz-Şener, 2017, 2018, 2019, 2020; Kılınç, 2014, 2017; Sunata, 2014; Kaplan, 2013).

Görüldüğü gibi geriyeye göç olgusu göç araştırmalarında hala yeni bir alanı oluşturmaktadır. Bu alana artan ilgi ve önem bizi aşağıdaki okuma listesini oluşturmaya teşvik etmiştir. Türkçe ve İngilizce dillerinde yapılan literatür taraması sonucunda meydana gelen bu okuma listesi genel olarak dört başlıktan oluşmaktadır. İlk başlıkta geriyeye göçe dair teorik çalışmalar, ikinci başlıkta ise geriyeye göç ve motivasyonlarına yönelik ampirik araştırmalar bulunmaktadır. Nitelikli göçmenlerin geriyeye göçlerine dair literatür üçüncü başlığı oluştururken son başlıkta geriyeye dönenlerin yeniden uyum süreçlerine ilişkin çalışmalara yer verilmiştir.

Bu listenin bu alanda araştırma yapmak isteyenlere yol gösterici olması dileğiyle.

GAR OKUMA LİSTESİ

1. Geriye Göç Teorik Çalışmalar

- Adda, J., C. Dustmann ve J. Mestres (2006), A Dynamic Model of Return Migration.
- Bilecen, T. (2018), “Geri Dönüş Göçüne Etki Eden Faktörler: Göç Literatürüne Eleştirel Bir Bakış”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 56, ss.138-144.
- Boverkenk, F. (1974), “The Sociology Of Return Migration: A Bibliographic Essay”, G. Beyer (Ed.), Martlnus NIJHOFF Press.
- Carling, J. ve Marta B. Erdal (2014), “Return Migration and Transnationalism: How Are the Two Connected?”, International Migration, 52 (6): 2–12.
- Cassarino, J. P. (2004), “Theorising Return Migration: A Revisited Conceptual Approach to Return Migrants”, EUI Working Paper, European University Institute Robert Schuman Centre for Advanced Studies Mediterranean Programme Series.
- Cassarino, J. P. (2008), “The Conditions of Modern Return Migrants”, International Journal on Multicultural Societies, Vol: 10, No:2, p. 95-105.
- Dustmann, C. (1996), “An Economic Analysis of Return Migration”, Discussion Papers.
- Dustmann, C. (1997), “Return Migration, Uncertainty and Precautionary Savings”, Journal of Development Economics, Vol: 52, p. 295- 316.
- Dustmann, C. (2001). “Why Go Back? Return Motives of Migrant Workers”. S. Djajic (Ed), International migration: trends, policy and economic impacts, NY: Routledge,
- Gmelch, G. (1980), “Return Migration”, Annual Review of Anthropology, Vol:9, ss. 135-159.
- Guezatta, C. (2004), “Return Migration”, Journal of Immigrant & Refugee Services, 2:1- 2, 109-117
- Hagan, J. M. Ve J. T. Wassink (2020), “Return Migration Around the World: An Integrated Agenda for Future Research”, Annual Review of Sociology, 46, ss. 7.1-7.20.
- International Migration Outlook (2008), “Return Migration: A New Perspective”, International Migration Outlook SOPEMI –2008 Edition.
- King, R. Ve A. Christou (2011), “Of Counter-Diaspora and Reverse Transnationalism: Return Mobilities to and from the Ancestral Homeland. Mobilities”, 6(4), pp.451-466.

- King, R. (1986), "Return Migration and Regional Economic Development: An Overview", Return Migration And Regional Economic Problems, Russell King (Ed.), Routledge, ss. 1-38.
- Olesen, H. (2002), "Migration, Return, and Development: An Institutional Perspective", International Migration, 40 (5), 125–50.
- Olesen, H. (2002), "Migration, Return, and Development: An Institutional Perspective." International Migration, 40 (5): 125–50.
- Rogers, R. (1984), "Return Migration In Comparative Perspective", In The Politics of Return: International Return Migration in Europe, Daniel Kubat (Ed.), New York: Center for Migration Studies, ss.277-299.
- Sussman, Nan M.(2000), "The Dynamic Nature of Cultural Identity Throughout Cultural Transitions: Why Home Is Not So Sweet" Personality and Social Psychology Review, 4 (4): 355–73.
- Şirin Öner, N.A. (2015), "Son mu, başlangıç mı? Göç Çalışmalarında Bir Olgu Olarak Geri Göç", Küreselleşme Çağında Göç (263-285). İletişim Yayınları. İstanbul.
- Vanderkamp, J. (1971), "Migration Flows , Their Determinants and the Effects of Return Migration", Journal of Political Economy, 79 (5): 1012–31.

2. Geriyeye Göç ve Motivasyonlarına Yönelik Ampirik Çalışmalar

- Abadan-Unat, N. (1972), "Yurt Dışına Göçen Türk İş Gücü ve Dönüş Eğilimleri", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 27, 183-206.
- Ammassari, S. (2003), "From Nation-Building to Entrepreneurship : The Impact of Élite Return Migrants in Côte D'Ivoire and Ghana", University of Sussex, International Workshop on Migration and Poverty in West Africa.
- Bastia, T. (2011), "Should I Stay or Should I Go? Return Migration In Times of Crises", Journal of International Development, 23, ss. 583- 595.
- Bilgili, Ö. ve M. Siegel, (2013) "Policy Perspectives of Turkey towards Return Migration : From Permissive Indifference to Selective Difference", Migration Letters, 11(2), 218 – 228.
- Böcker, A.G.M., ve A.J. Gehring. (2015), "Returning 'home' after Retirement? The Role of Gender in Return Migration Decisions of Spanish and Turkish Migrants", Review of Social Studies, 2: 77–97.

- Carling, J. ve S. V. Pettersen, (2014), "Return Migration Intentions in the Integration-Transnationalism Matrix", *International Migration*, 52 (6): 13–30.
- Cassarino, J. P. (2008), "Return Migrants to the Maghreb Countries: Reintegration and Development Challenges", General Report, European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies.
- Cerase, F. P. (1974), "Expectations and Reality: A Case Study of Return Migration from the United States to Southern Italy", *The International Migration Review*, Vol. 8, No. 2, Special Issue: Policy and Research on Migration: Canadian and World Perspectives, ss. 245-262.
- Combres, K. (2007), "Experiences Of Educated Turkish Migrant Women Returning From Canada", Ortadoęu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Constant, A. ve D. S. Massey (2002), "Return Migration by German Guestworkers: Neoclassical versus New Economic Theories", *International Migration*, 40 (4): 5–38.
- De-Bree, J., T. Davids ve H. De Haas (2010), "Post-Return Experiences and Transnational Belonging of Return Migrants: A Dutch - Moroccan Case Study", *Global Networks*, 10 (4), 489–509.
- De-Haas, H. ve T. Fokkema (2011), "The Effects of Integration and Transnational Ties on International Return Migration Intentions", *Demographic Research*, 25: 755–82.
- Diatta, M. A. ve N. Mbow (1999), "Releasing the Development Potential of Return Migration", *International Migration*, 37 (1), 243–66.
- Diehl, C. ve E. Liebau (2014), "Turning back to Turkey – or Turning the Back to Germany? Remigration Intentions and Behavior of Turkish Immigrants in Germany between 1984 and 2011", SOEP papers on Multidisciplinary Panel Data Research .
- Durugönül, E. (2013), "Turkish Return Migration from Europe", *European Review*, Vol. 21, No. 3, ss. 412–421.
- Dustmann, C. ve Y. Weiss. 2007. "Return Migration: Theory and Empirical Evidence from the UK", *British Journal of Industrial Relations*, 45 (2), 236–56.
- Dustmann, C., S. Bentolila ve R. Faini (1996), "Return Migration: The European Experience", *Economic Policy*, Vol. 11, No. 22, pp. 213-250.
- Eldridge, H. T. (1965) "Primary, Secondary, and Return Migration in the United States, 1955-60." *Demography* 2(1965), 444-455.

- Gedikoğlu, S. ve A. Akbaş (2019), “Toplumsal Hafızanın Geriye Göçü Avrupa’dan Türkiye’ye Geri Dönen Üçüncü Kuşak Gençler Üzerine Nitel Bir Araştırma”, ADAM Akademi Sosyal Bilimler Dergisi, 9(2), ss. 517-545.
- Haas, H. De, T. Fokkema ve M. F. Fihri (2015), “Return Migration as Failure or Success?: The Determinants of Return Migration Intentions Among Moroccan Migrants in Europe”, International Migration&Integration, Springer, 16, ss. 415-429.
- IOM. (2004), “Return Migration. Policies & Practices in Europe”, <http://publications.iom.int/bookstore/free/ReturnMigration.pdf>.
- İçduydu, A. ve D. Sert (2016), “A Debate Over Return Migration: The Case of Turkish Guest Workers in Germany, Migration in an Era of Restriction and Recession: Sending and Receiving Nations in a Changing Global Environment, D.L. Leal ve N. P. Rodriguez(Ed.), Springer, ss.259-272.
- Kayihan, B. (2011), “Return Migration To Turkey: Identity Problem And Changes In The Concept Of Nation”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Klinthall, M. (2006), “Retirement Return Migration from Sweden”, International Migration, Vol: 44(2), p. 153-180.
- Kunuroglu, F. K. (2015). Turkish return migration from Western Europe: Going home from home,
- Kunuroğlu, F., K. Yağmur, Fons J. R. Van De Vijver ve S. Kroonb(2018), “Motives for Turkish Return Migration from Western Europe: Home, Sense of Belonging, Discrimination and Transnationalism”, Turkish Studies, 19:3, ss. 422-450.
- Lee, Anne S. (1974), “Return Migration in the United States.” International Migration Review, 8 (2): 283–300.
- Ley, D. Ve A. Kobayashi (2005), “Back to Hong Kong: Return Migration or Transnational Sojourn?”. Global Networks, 5(2), pp.111-127.
- Mensah, E. A. (2014), Involuntary Return Migration and Reintegration. The Case of Ghanaian Migrant Workers from Libya, Springer Science+Business Media Dordrecht.
- Moran-Taylor, M. ve C. Menjívar (2005), “Unpacking Longings to Return: Guatemalans and Salvadorans in Phoenix, Arizona”, International Migration, 43 (4): 91– 121.
- Naveed, T. A., A. A. Bhatti ve S. Ullah (2017), “Determinants of Return Migration: A Case Study of Return from Greece”, The Pakistan Journal of Social Issues, Cilt:8, ss. 32-48.
- Ndreka, A. (2019), “Return Migration and Re-ntegration of Returnees Chanllenges in the Origin Country, RSC, Volume:11, Issue:3.

- Paparusso A. ve E. Ambrosetti (2017), "To Stay or to Return? Return Migration Intentions of Moroccans in Italy, *International Migration*, IOM, 55(6), ss. 137-155.
- Potter, R. B. Ve D. Conway, (2005), "Experiencing Return: Societal Contributions, Adaptations and Frustrations", *The Experience of Return Migration: Caribbean Perspectives*, J. Phillips, (Ed.), Burlington: Ashgate, pp.283-287.
- Razum, O., N. N. Şahin-Hodoglugil ve K. Polit (2005), "Health, Wealth or Family Ties? Why Turkish Work Migrants Return from Germany", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 31:4, ss.719-739.
- Sinatti, G. (2011), "'Mobile Transmigrants' or 'Unsettled Returnees'? Myth of Return and Permanent Resettlement among Senegalese Migrants", *Special Issue Paper, Population, Space and Place*, Volume: 17, Issue: 2, p. 153- 166.
- Şahin Kütük, B. (2016), "Hollanda'da Yaşayan Türklerin Geri Dönüş Konusundaki Niyetleri", *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt:33, Sayı:1,ss. 113-124.
- Şenyürekli, A. R. Ve C. Menjivar (2012), "Turkish Immigrants' Hopes and Fears Around Return Migration", *International Migration*, IOM, Blackwell Publishing, Cilt: 50(1), ss.3-19.
- Thomas-Hope, E. (1999), "Return Migration to Jamaica and Its Development Potential." *International Migration (Geneva, Switzerland)*, 37 (1), 183–207.
- Tsuda, T. (2009), *Diasporic Homecomings: Ethnic Return Migration in Comparative Perspective*. Stanford: Stanford University Press.
- Vathi Z. ve R. King (2017), *Return Migration and Psychosocial Wellbeing: Discourses, Policy-Making and Outcomes for Migrants and Their Families*, Routledge.
- Wang, W. W. ve C. C. Fan (2006), "Success or Failure: Selectivity and Reasons of Return Migration in Sichuan and Anhui, China", *Environment and Planning*, ss. 939-958.
- Wessendorf, S. (2007) "'Roots Migrants': Transnationalism and 'Return' among Second-Generation Italians in Switzerland", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 33:7, 1083-1102.
- Yahirun, Jenjira J. 2009. "Take Me 'Home': Determinants of Return Migration Among Germany's Elderly Immigrants," *California Center for Population Research On-Line Working Paper Series*, 1–44.

3. Nitelikli Göçmenlerin Geriyeye Göçleri

- Achenbach, R. (2015), *Return Migration Decisions: A Study on Highly Skilled Chinese in Japan*, Springer.
- Arhin-Sam, K. (2019), "Return Migration, Reintegration and Sense of Belonging: The Case of Skilled Ghanaian Returnees", Nomos Publishing.
- Aver, C. (2014), Yüksek Vasıflı Türkiye Kökenlilerin Göç Eğilimleri, Sempozyum Notları: Almanya'daki Türkiye Kökenli Kalifiye Personelin Göç Eğilimi, ss.48- 65.
- Aver, C. ve A. Durmaz(2016), "Almanya'da Yaşayan Yüksek Nitelikli Türkiye Kökenlilerin Mesleki Durumu ve Göç Eğilimleri", Türkiye ve Uyum Araştırmaları Merkezi Vakfı, Essen.
- Aver, C. ve A. Durmaz(2016), "Almanya'da Yaşayan Yüksek Nitelikli Türkiye Kökenlilerin Mesleki Durumu ve Göç Eğilimleri", Türkiye ve Uyum Araştırmaları Merkezi Vakfı ile Bayburt Üniversitesi'nin (Türkiye) Ortak Çalışması.
- Christou, A. (2006), "Narratives of Place, Culture and Identity: Second-generation Greek-Americans Return 'Home' ", IMISCOE Dissertations. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Connell, J.A. (2009), "I Never Wanted to Come Home: Skilled Health Workers in the South Pacific", *Migration and Transnationalism: Pasific Perspectives*, ss. 159-177.
- Güngör, N. D. ve A. Tansel (2012), "Brain Drain from Turkey: Return Intentions of Skilled Migrants." Economic Research Forum, Working Paper.
- Kaplan, D.(2013), *Hollanda'dan Türkiye'ye Beyin Göçü*, Türk Evi Baskı.
- Kılınç, N. (2017), "Lifestyle Returnees at 'Home': The Second-Generation Turkish-Germans' Search for Self in Antalya", University of Surrey School of Hospitality and Tourism Management Faculty of Arts and Social Sciences, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Kılınç, N., (2014), "Second-Generation Turkish-Germans Return 'Home': Gendered Narratives of (re-)Negotiated Identities", Sussex Centre for Migration Research, Working Paper No.78, pp.2-35.
- King, R. Ve A. Christou (2014), "Second-generation "Return" to Greece: New Dynamics of Transnationalism and Integration", *International Migration*, 52(6), pp.85-99.
- King, R. Ve N. Kılınç (2014), "Routes To Roots: Second-Generation Turks From Germany 'Return' To Turkey", *Nordic Journal of Migration Research*, 4(3), ss. 126-133.

- King, R. Ve N. Kılınç, (2013), ""Euro-Turks" Return: The Counterdiasporic Migration of German-born Turks to Turkey". Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations, 2(13), pp.3-60.
- Rittersberger-Tılıç, H., K. Çelik, ve Y. Özen (2013), "The Return to Turkey: Return Decisions and Reintegration Patterns. An Analysis of the First and Second Generations", T. Baraulina ve A. Kreienbrink (Ed.), Rückkehr und Reintegration Typen und Strategien an den Beispielen Türkei, Georgien und Russische Föderation. Nürnberg: Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, pp.83-177.
- Sabharwal, M. ve R. Varma, (2012), "Why One Leaves? Return Migration of Academic Scientists and Engineers from the United States to India," IZA Annual Migration Meeting, 1–29.
- Sunata, U. (2014), "Tersine Beyin Göçünde Sosyal Ağların Rolü: Türkiyeli Mühendislerin Almanya'dan Geriyeye Göç Deneyim ve Algıları", Türk Psikoloji Yazıları, 17 (34), 85–96.
- Thomas-Hope, E. (2002), "Transnational Livelihoods and Identities in Return Migration to the Caribbean: The Case of Skilled Returnees to Jamaica", Work and Migration: Life and Livelihoods in a Globalizing World, N. N. Sorensen & K. F. Olwig (Ed.), London and New York: Routledge, pp.187-201.
- Ting, T. (2015), "Reintegration of Highly Skilled Return Migrant: The Impact On The Development of Bangladesh", European Master in Migration and Intercultural Relations, Erasmus Programme.
- Yılmaz Şener, M. (2020), "Adaptation and Identity Shifts After Migration and Return Migration: Turkish Qualified Returnees from Germany and the US". Border Crossing, 10(1), 3-28.
- Yılmaz Şener, M. (2019). "Perceived Discrimination as a Major Factor Behind Return Migration? The Return of Turkish Qualified Migrants from the USA and Germany", Journal of Ethnic and Migration Studies, 45(15), 2801-2819.
- Yılmaz Şener, M., ve Türgen, G. (2018), "Kesin Dönüş Mü, Yoksa Tekrar Göç Etme Hazırlığı Mı? Nitelikli Türk Göçmenlerin Almanya Ve Amerika'dan Geriyeye Göçü", Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 21(1), 311-377.
- Yılmaz Şener, M.(2017), "Neden Geri Dönüyorlar? Nitelikli Türk Göçmenlerin Almanya ve Amerika'dan Geriyeye Göçüyle İlgili Karşılaştırmalı Bir Çalışma", 1001 Tübitak projesi.

4. Geriyeye Göç ve Uyum Çalışmaları/ Sorun Alanları

Akbalık, F.G., B.D. Karaduman, E. A. Oral ve B. Özdoğan (2003), “Yurtdışından Döner Türk Öğrencilerin Uyum Düzeyleri Ve Benlik Algıları”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt:36, Sayı: 1-2.

Alptekin, M. Y. (2019), “Yurtdışından Geri Döner Gurbetçilerin Yaşadıkları Temel Sorunlar Bağlamında Sosyal Adaptasyon Probleminin Analizi”, Assam Uluslararası Hakemli Dergi, Cilt: 6, Sayı: 14, ss.58-71.

Arowolo, O. O. (2000), “Return Migration and the Problem of Reintegration”, International Migration-IOM, Blackwell Publishing, Vol:38(5), ss.59-82.

Ayaz, B. (2017), “Return Migration to Turkey And Identity Problems of Turkish Migrants”, Turkish Studies, 12(21), ss. 73-88.

Birara, D. (2017), “Challenges of Social Reintegration for the 2013 Saudi Arabian Returnees in Ethiopia”, International Journal of Humanities and Social Science Research, 3, ss. 31-37.

Bree, J., T. Davids ve H. D. Haas (2010), “Post-Return Experiences and Transnational Belonging of Return Migrants: A Dutch–Moroccan Case Study”, Global Networks 10, 4, p. 489-509.

Demircioğlu, A. M. (1983). “Federal Almanya’dan Kesin Dönüş Yapan İşçilerimizin Sosyo-Politik Sorunları”, Sosyal Siyaset Konferansları, ss. 113-135.

Doğan, S. (1990), “Yurt Dışından Döner Gençlerin Sorunları”, Türk Eğitim Derneği Yayınları.

Dumon, W. (1986), “Problems Faced by Migrations and their Family Members, Particularly Second Generation Migrants, in Returning to and Reintegrating into their Countries of Origin”, International Migration, 24(1), s.113- 128.

Erdoğan, S. S. (1988), Dış Göç Ve F.Almanya`dan Dönüş Yapmış (Sivas Ortaokul Ve Liselerinde) Gençlerin Uyum Sorunları Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Flahaux, M. L. (2017), “Home, Sweet Home? The Effect Of Return Migration Support Mechanisms On Reintegration”, Espace Populations Sociétés, Centre National de la Recherche Scientifique.

Haase, M. Ve P. Honerath (2016), Return Migration and Reintegration Policies: A primer, Integration Strategy Group.

- Hazan, M. (2017), "Understanding Return Migration to Mexico: Towards a Comprehensive Policy for the Reintegration of Returning Migrants", UC San Diego Working Papers, Center for Comparative Immigration Studies.
- IOM (2019), "Reintegration Handbook: Practical Guidance on the Design", Implementation and Monitoring of Reintegration Assistance.
- Kunuroğlu, F., Fons J. R. Van De Vijver ve K. Yağmur (2019), "Stigmatization of Turkish return migrants in Turkey", Turkish Studies, DOI: 10.1080/14683849.2020.1719360.
- Kuruüzüm, A. (2002), "Kesin Dönüş Yapan İşçi Çocuklarının Uyum Problemi Üzerine Bir Alan Araştırması", Akdeniz İİBF Dergisi, (3), ss.102-113.
- Kuschminder, K. (2017), "Reintegration Strategies: Conceptualizing How Return Migrants Reintegrate", Migration, Diasporas and Citizenship Series, Palgrave Macmillan.
- Kuschminder, K. (2013), "Female Return Migration and Reintegration Strategies in Ethiopia", Maastricht University, Doktora Tezi.
- Mercier, M, A. David, A. Mahia ve R. De Arce (2016), "Reintegration upon return: insights from Ecuadorian returnees from Spain", Document De Travail.
- Nisrane B. L. (2020), Home, But Not 'At Home': The Reintegration of Unskilled Ethiopian Female Return Migrants From Arabian Gulf Countries, Doktora Tezi.
- Pekin, H. (1986), "Measures to Facilitate the Reintegration of Returning Migrants into their Countries of Origin", International Migration, 24(1), ss. 163-178.
- Petschek, N. S. (2012), Reintegration of Returning International Migrants: The Role of Public Programs, Master Thesis, Tufts University.
- Ren, L. (2009), "Homecoming: Reverse Culture Shock-An Investigatin Of New Zealand Trained Graduates Returning Home To Singapore, Malaysia And Indonesia." (Thesis, Massey University).
- Setrana, M. B. (2017), "Back Home at Last! Factors Influencing Return and Reintegration of Ghanaian Returnees", Journal of Identity and Migration Studies, Volume: 11, Number: 1, ss. 27-46.
- Setrana, M. B. Ve S. Tonah (2014), "Return Migrants and the Challenge of Reintegration: The Case of Returnees to Kumasi, Ghana", A Journal of African Migration, Issue:7, ss.113-142.
- Sheed, T. S. , Promoting Sustainable Economic And Social Reintegration Of Returnee Migrants: Bangladesh Perspective.

- Taşdelen, H. M. (1991), “Yurtdışından Dönen Türk İşçi Ailelerinin Uyum Problemleri”, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi, ss.61-67.
- Toker, M. Z. (1991), Yüksek Tahsilli Geri Göçmenlerin İş Tatmini Açısından Türk İş Hayatına Olan Entegrasyonu, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Zengin, E. (2019), “Batı Avrupa’daki Türk İşçilerinin Emeklilikle İlgili Sosyal Hakları, Türkiye’ye Kesin Dönüş Yaptıktan Sonra Bu Hakların Temini ve Yaşadıkları Sorunlar”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 12 Sayı: 66, ss. 1234-1246.